تاریخ سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

به اهتمام انجمن علوم سیاسی ایران

ساسان کریمی

دوره اصلاحات: آرامش نسبی، توسعه و بحران هسته‌ای

دانشکده مطالعات جهان
انجمن علوم سیاسی ایران Iranian Political Science Association
انجمن ایرانی مطالعات جهان
پویشگران آینده امیدبخش

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران: دولت اصلاحات

بررسی تحولات ژئوپلیتیک، گفتگوی تمدن‌ها و آغاز پرونده هسته‌ای در دولت سید محمد خاتمی (جلسه چهارم)

Gemini Notebook

پوست‌اندازی در سیاست داخلی؛ همگامی رفاه عمومی با تقاضای گشایش در سیاست خارجی.

میراث دوران سازندگی

بازسازی زیرساخت‌های اقتصادی و صنعتی پس از جنگ هشت ساله.

احیای طبقه متوسط

ظهور مطالبات جدید: توسعه سیاسی، آزادی بیان و مطبوعات پس از ۱۸ سال.

Gemini Notebook

توهم تک‌قطبی آمریکا

- یکه‌تازی ایالات متحده در صحنه جهانی و تلاش برای تحمیل هژمونی.
- وضع قوانین تحریمی ثانویه علیه ایران (قانون داماتو).

پراگماتیسم اروپایی

- ماجرای دادگاه میکونوس و خروج سفرای اروپایی.
- بازگشت خاموش سفرا پس از انتخابات دوم خرداد ۱۳۷۶ بدون نیاز به مذاکره.
- عدم تبعیت اروپا از تحریم‌های آمریکا و ادامه فعالیت غول‌هایی نظیر توتال در ایران.

Gemini Notebook

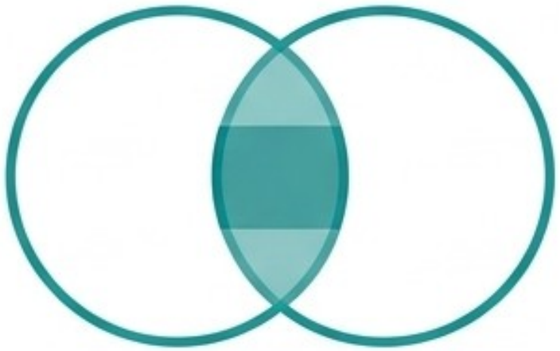
پارادایم گفتگوی تمدن‌ها: ابتکار ملل متحد (۱۹۹۸)

- ارائه ایده در مجمع عمومی ملل متحد به عنوان پادگفتمان نظریه هانتینگتون.
- تصویب بی‌سابقه و بدون رأی مخالف در مجمع عمومی.
- ثبت سال ۲۰۰۱ به عنوان «سال گفتگوی تمدن‌ها».

برخورد تمدن‌ها

گفتگوی تمدن‌ها

گفتگوی تمدن‌ها

Gemini Notebook

چرخش استراتژیک: ۱۱ سپتامبر و دگرگونی فضای بین‌المللی

- تغییر مسیر تاریخ ابتدای قرن توسط القاعده.
- واکنش ایران: ارسال نخستین پیام تسلیت دیپلماتیک به آمریکا.
- تجمع همدردی طبقه متوسط شهری در میدان محسنی تهران.

Gemini Notebook

فروپاشی مرزهای شرقی: لشکرکشی آمریکا به افغانستان

پیشینه تنش:
شهادت ۸ دیپلمات و یک خبرنگار ایرانی در مزارشریف (۱۹۹۸) و خطر بالقوه القاعده.

حمله آمریکا (اکتبر ۲۰۰۱):
نیاز آمریکا به همراهی ایران و پاکستان برای حمله از اقیانوس هند به افغانستان.

هم‌پوشانی منافع:
سقوط دولت طالبان ظرف ۳۷ روز؛ از میان رفتن یک دشمن نزدیک و ایجاد فضای سیاسی بی‌سابقه برای ایران.

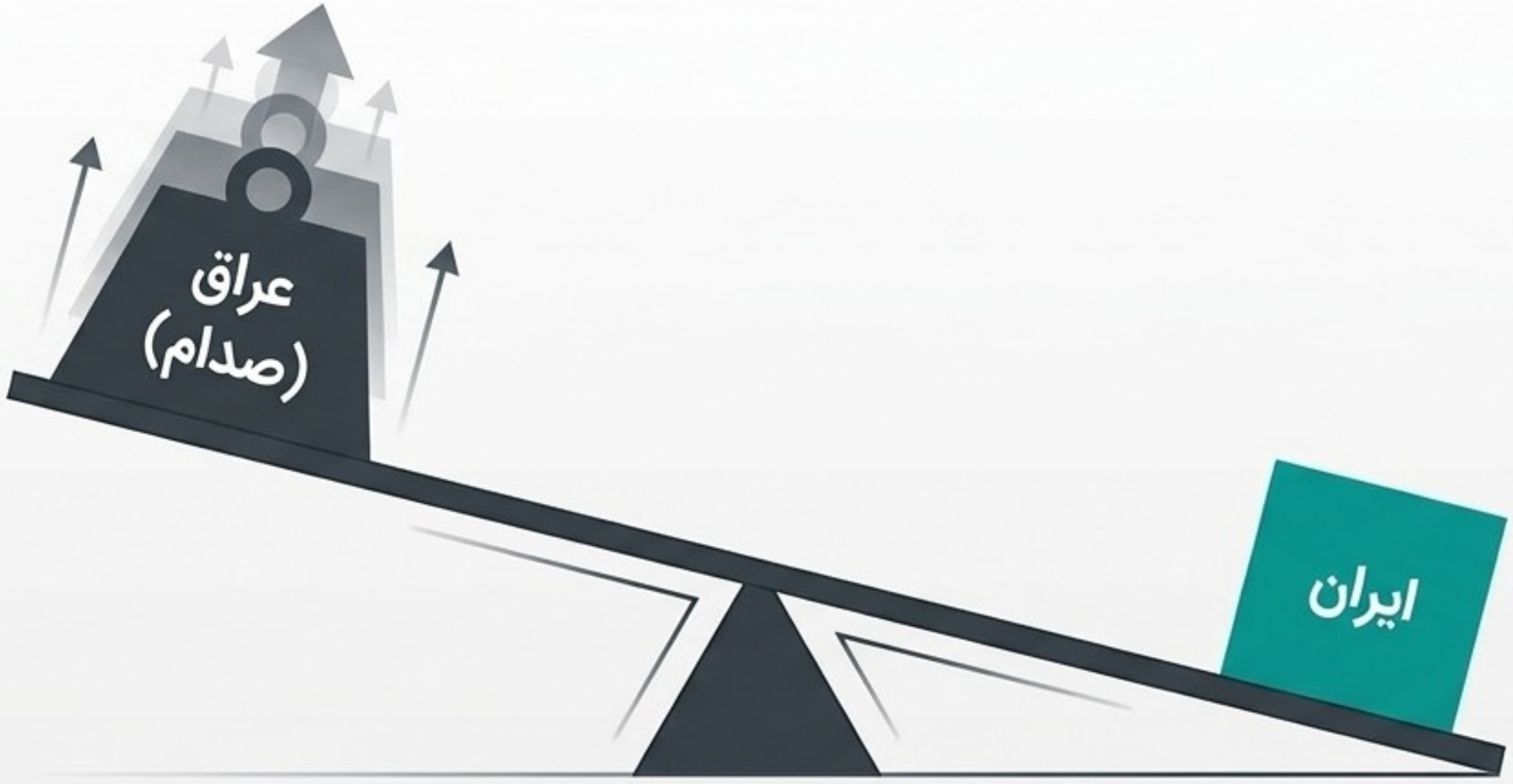
Gemini Notebook

ماتریس مقایسه‌ای: هزینه و دستاوردهای همکاری منطقه‌ای (۲۰۰۱)

	پاکستان	ایران
انگیزه	رهایی از تحریم‌های هسته‌ای ایالات متحده.	دفع تهدید وجودی طالبان و انتقام مزارشریف.
اقدام ژئوپلیتیک	ارائه حریم هوایی و مسیر عبور ارتش آمریکا.	همکاری اطلاعاتی و سیاسی در شکل‌گیری دولت جدید.
دستاورد مستقیم	لغو کامل تحریم‌ها و دریافت امتیازات نقدی کلان.	رفع تهدید مرزی، اما بدون دریافت هیچ‌گونه امتیاز دیپلماتیک یا اقتصادی مستقیم.

Gemini Notebook

فروپاشی مرزهای غربی: سرنگونی صدام (۲۰۰۳)

- حمله آمریکا به عراق در مارس ۲۰۰۳ به بهانه سلاح‌های کشتار جمعی.
- سقوط حکومت صدام حسین در کمتر از سه هفته.
- از بین رفتن قدرتمندترین و سنتی‌ترین رقیب تاریخی ایران در مرزهای غربی.

Gemini Notebook

سنتز راهبردی: پارادوکس قدرت و برآمدن هژمونیک

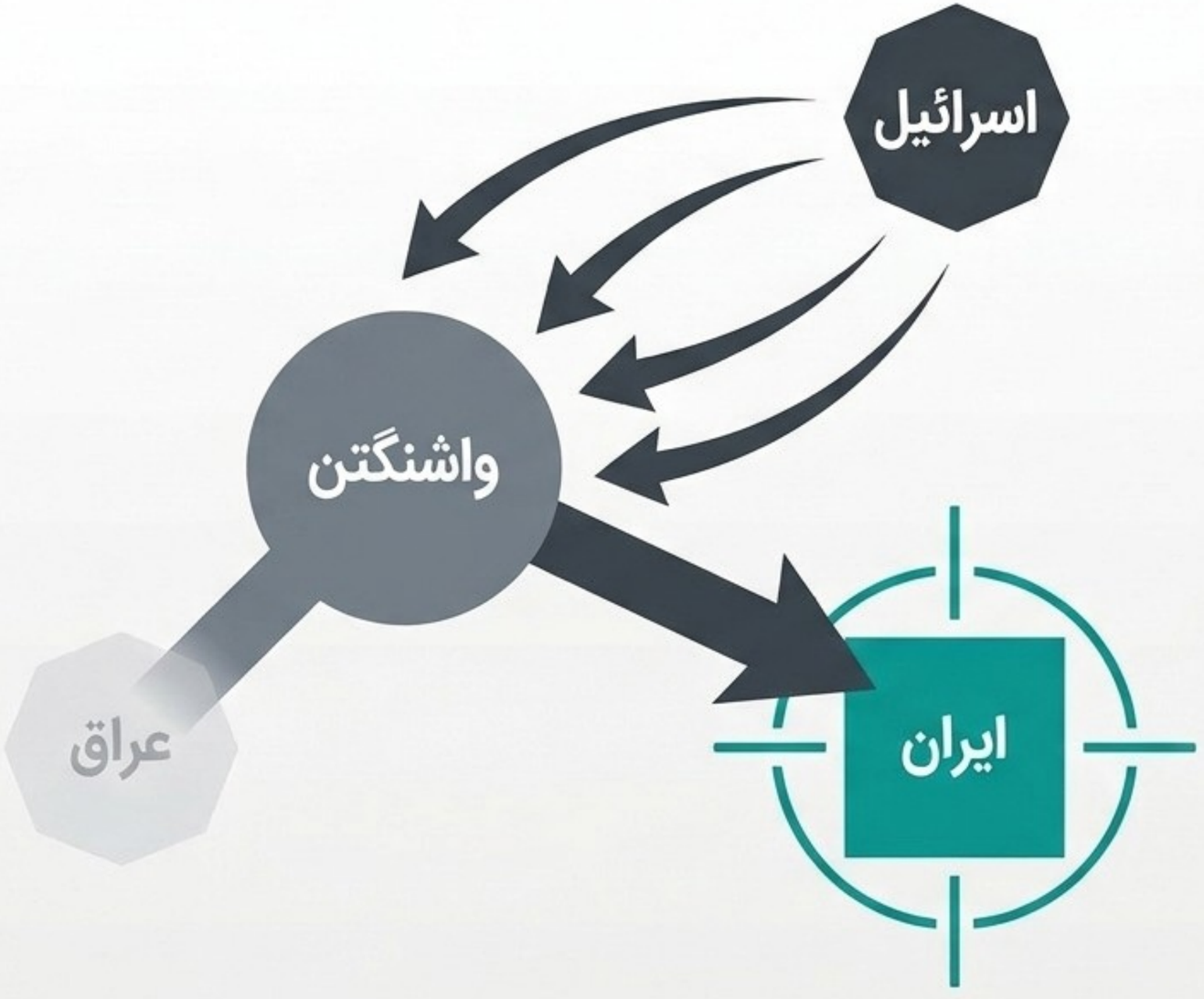

- در کمتر از دو سال، ایالات متحده بزرگترین دشمنان شرقی و غربی ایران را حذف کرد.
- ایران با دو همسایه ضعیف، به قدرت بلامنازع منطقه تبدیل شد.
- نتیجه ناخواسته: این برآمدن ژئوپلیتیک، ایران را در سیبل مستقیم قدرت‌های جهانی قرار داد.

Gemini Notebook

واکنش به برآمدن ایران: کلید خوردن پروژه «امنیتی‌سازی»

- نگرانی شدید اسرائیل از خلأ قدرت در منطقه و برآمدن هژمونیک ایران.
- تلاش همه‌جانبه اسرائیل پیش از ۲۰۰۳ برای اقناع واشنگتن جهت حمله به ایران به جای عراق.
- مکانیسم امنیتی‌سازی: تغییر تصویر تصویر ایران از یک «بازیگر منطقه‌ای» به یک «تهدید وجودی جهانی» برای توجیه فشارهای بین‌المللی.

Gemini Notebook

کاتالیزور بحران: افشای نطنز و تولد پرونده بی‌پایان

مرداد ۱۳۸۱ (آگوست ۲۰۰۲):
افشاگری سازمان مجاهدین خلق درباره تأسیسات هسته‌ای نطنز.

موضع ایران:
تأسیسات هنوز در مرحله‌ای نیست که الزام به گزارش‌دهی به آژانس داشته باشد.

مناقشه حقوقی:
تفسیر متفاوت آژانس از «عدم لزوم و اختیار پذیرش» کدالحاقی ۳.۱ توسط ایران.

نتیجه: آغاز سیاسی شدن برنامه هسته‌ای و شروع یک پرونده فرسایشی طولانی.

Gemini Notebook

شکاف‌های شناختی در محاسبات راهبردی

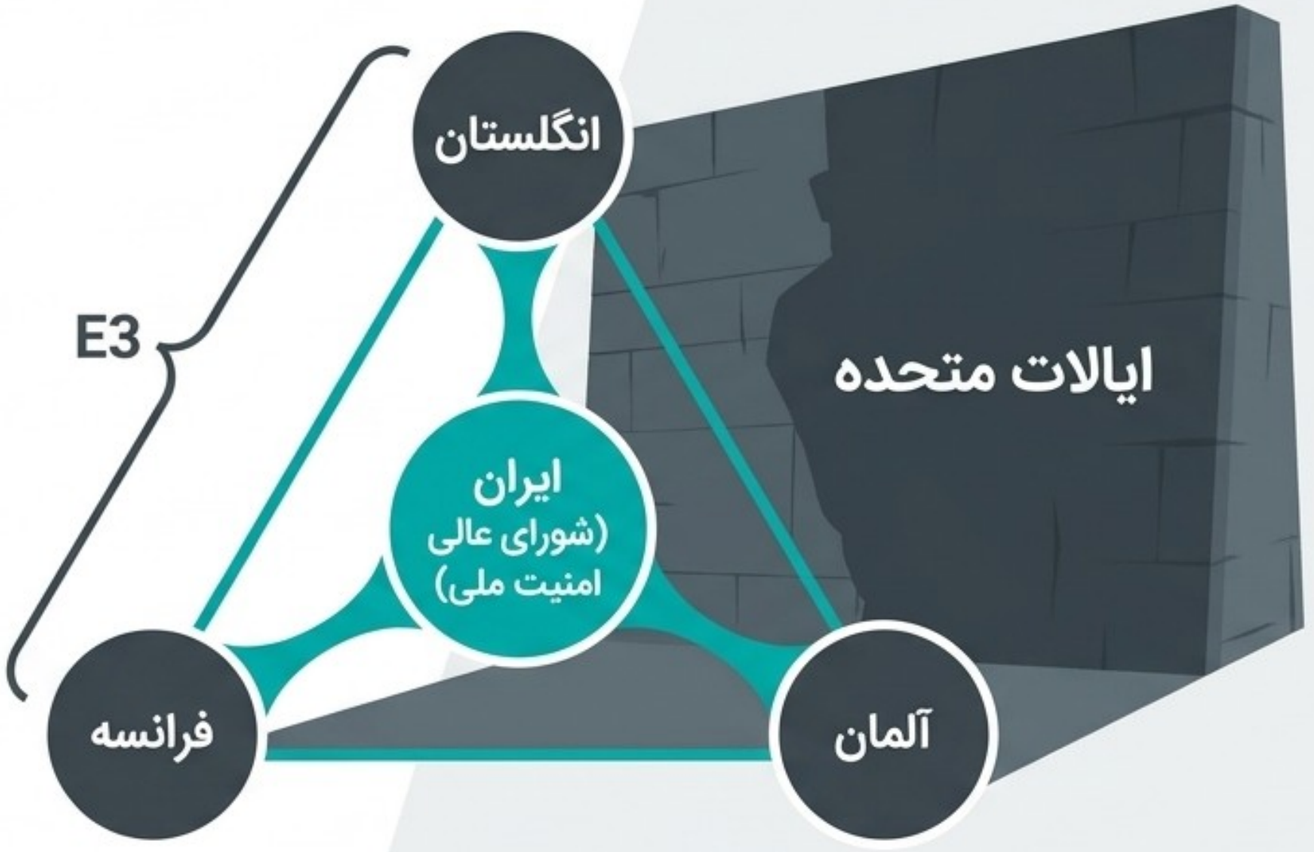
- تصور اینکه برنامه هسته‌ای در داخل داخل «اجماع‌ساز» خواهد بود.
- توهم دستیابی سریع به بازدارندگی (بدون در نظر گرفتن میزان کافی کیک زرد).

- برخورد با تنها خط قرمز مشترک تمامی اعضای اعضای دائم شورای شورای امنیت (P5).
- حفظ انحصار سلاح هسته‌ای (ثبات راهبردی) و حق وتو توسط قدرت‌هایی نظیر روسیه و فرانسه.

Gemini Notebook

دیپلماسی هسته‌ای (۱۳۸۲-۱۳۸۴): مهار بحران

- ارجاع پرونده به شورای عالی امنیت ملی به دبیری حسن روحانی.
- هدف استراتژیک: جلوگیری از ارجاع پرونده به شورای امنیت سازمان ملل (UNSC).
- آغاز مذاکرات فشرده با سه کشور اروپایی (E3) در سایه فشار و کارشکنی مستمر ایالات متحده.

Gemini Notebook

قوس توافقات: از سعدآباد تا پاریس

توافق سعدآباد

تعهد به ارائه گزارش کامل و صحیح (Correct and Complete).
دستاورد: عدم ارجاع به شورای امنیت.

توافق بروکسل

تلاش برای برطرف کردن اختلالات به وجود آمده در روند گزارش‌دهی.

توافق پاریس

پذیرش تعلیق داوطلبانه و موقت غنی‌سازی.
تلاش آمریکا برای جلوگیری از پیش‌روی کار توسط اروپا.

Gemini Notebook

پایان دوران: شکستن پلمپ‌ها (۱۳۸۴)

- بن‌بست دیپلماتیک: ممانعت عملی ایالات متحده از دستیابی به توافق نهایی میان ایران و اروپا.
- پایان یافتن تعلیق داوطلبانه در روزهای پایانی دولت هشتم (اصلاحات).
- شکسته شدن پلمپ تأسیسات هسته‌ای و آغاز فصلی جدید از تقابل مستقیم و ارجاع پرونده به شورای امنیت در سال‌های بعد.

دورانی که با ابتکار «گفتگوی تمدن‌ها» آغاز شده بود، در چنبره جبر ژئوپلیتیک و امنیتی‌سازی با یک پرونده فرسایشی به پایان رسید.

Gemini Notebook

از توجه شما متشکرم.

ساسان کریمی

